
ACTIVITATEA MEȘTERILOR-GIUVAIERGII DIN MOLDOVA ÎN ANII '70-'80 AI SECOLULUI XX (în baza Fabricii de bijuterii din Chișinău)¹

Liliana Condraticova

Arta giuvaiergeriei face parte din artele denumite de Nicolae Iorga „arte minore”, sintagmă validată de echivalentele sale din limba franceză – „arts mineurs”, italiană – „arti minori”, engleză – „minor arts” sau germană – „Kleinkunst”. Conform opiniei cercetătorului Mihai Gramatopol, traducerea corectă și adecvată ar fi cea de „arte mici” (Gramatopol 1991, 8). Dicționarul de estetică definește termenul de „miniaturale” prin „*caracter al operei de artă constând nu atât în micșorarea proporțiilor, în reducerea la minor a dimensiunilor obișnuite, cât mai mult în recursul la finețe, la gingășie, la rafinament*” (Dicționar 1972, 228). În afară de podoabe, în categoria artelor minore sunt incluse glicptica, sticlăria, monedele, toreutica, fildeşurile, statuetele de bronz și cele de teracotă, bijuteriile fiind o expresie strălucită de îmbinare armonioasă între materie, tehnică, profesionalism și funcționalitate. În procesul de descriere exhaustivă a unei bijuterii, uităm sau omitem faptul că ea este rodul fanteziei creatoare, al muncii asidue a meșterului bijutier, care tinde să fie apreciată opera și creația sa. Fiind o fire romantică, bijutierul în mod conștient ne conduce spre farmecul podoabelor, subliniind că pietrele prețioase sunt aidoma muzicii, iar metalul nobil poate fi comparat cu dansul – vals, tangou, bolero –, care, fiind asociate armonios, prezintă o operă de artă exuberantă, grațioasă și profund semnificativă. În așa fel, constatăm că, confecționarea podoabelor ține de activitatea specialiștilor din domeniul artelor decorativ-aplicate de o performanță notorie, capabili să îndeplinească toate operațiile tehnologice începând cu proiectarea schiței și realizarea bijuteriilor. Anume din aceste motive activitatea bijutierilor, procesul dificil de devenire și posibilitatea aprecierii, necesită o analiză mai desfășurată, ceea ce se și propune în demersul nostru. Cu atât mai mult cu cât, grație materiilor prime scumpe utilizate, odată ie-

șite din uz sau demodate, bijuteriile riscă să fie retopite, vândute sau pierdute, sărăcind evident patrimoniul artistic al țării, deși unele bijuterii reprezintă un unicat, un exemplu elocvent privind tradițiile de dezvoltare ale artei decorativ-aplicate din Moldova și portul podoabelor într-o anumită perioadă istorică.

Menționăm din start că meșterul care lucrează cu metalele și pietrele prețioase este numit **giuvaiergiu** sau **bijutier**, aurar, argintar, orfevru. N. Iorga folosește pentru desemnarea meșterilor care lucrau metale prețioase (argint) termenul de **argintar**, iar pentru cei care lucrau aurul – termenul de **zlătar**, preluat din slavonă și care semnifică același lucru ca și **orfevru** (Iorga 1927, 118). Se consideră că prima mențiune privind arta prelucrării metalelor datează cu anul 1346, când este atestat un „aurifaber” (zlătar) din Transilvania (Simion 1990, 18). Existența tradițiilor locale puternice în orfevrăria din Moldova este confirmată documentar, mai ales prin prezența meșterilor de pe timpul lui Ștefan cel Mare (Dobjanschi, Simion 1979, 89). În sec. XV-XVI se menționează și primele specializări în arta incrustării perlelor pe diverse obiecte de metal prețios și în cea a confecționării salbelor de perle (desemnate până nu demult prin termenul *mărgăritare*). Acești meșteri poartă denumirea de *măngănari* sau *giuvaiergii*, primul fiind menționat în anul 1578 Fiera măngănarului din București (Olteanu, Șerban 1969, 105). N. Iorga delimitează meseriașii care lucrau metalele nobile, prezentând următoarea clasificare: **aurari**, **argintari**, **zlătari**, cărora li se mai zice **cuiungii**, și, deși toți lucrează cu metale nobile și pietre scumpe, se deosebesc după statut, funcții și posibilități. Pentru a-i pedepsi pe „*cei ce vor căde în vină pentru schimbatul aurului, argintului și a altor giuvaieruri este cuiungi-bașa*” (*cuiungi-bașa* sau *giuvaiergi-bașa*), care-i supraveghează (Iorga 1927, 153), în funcția căruia mai intra asigurarea membrilor breslei cu materii prime și condiții de lucru, reglementarea conflictelor etc.

¹ Informațiile și imaginile cu privire la activitatea FB din Chișinău au fost oferite de către directorul Valentin Sunțov (august 2008), pentru care îi exprimăm toată gratitudinea noastră.

În așa fel, succinta relatare privind activitatea orfevrilor în spațiul românesc, ne permite să afirmăm că în Moldova meseria de prelucrare artistică a metalului era profesată de un grup restrâns de specialiști, care lucrau la comandă pentru mânăstiri, curtea domnească sau boierime. Specializarea contemporană, în funcție de specificul meseriei, se prezintă în felul următor: designeri, emailieri, bijutieri, ștanțieri, medalieri etc. și găsește similitudini cu specializarea din breslele medievale de profil: aurari, argintari, zlătari, cercelari, mângănari. De menționat, că meseria de bijutier nu era accesibilă tuturor, ci constituia dreptul exclusiv al unui număr restrâns de persoane, drept, care nu era înstrăinat și care se moștenește din tată în fiu. Total diferită se prezintă situația la mijlocul secolului XX, bijutierul aflându-se în condiții dificile de lucru, impunându-i-se limite stricte în activitatea artistică. Industrializarea și automatizarea ramurii a înlesnit evident munca meșterului, dar, pe de altă parte, a dus la producerea în serie a unor articole lipsite de individualitate, cantitatea fiind cea care conta, și nu calitatea și eleganța. Abia la hotarul sec. XX-XXI bijutierul din Republica Moldova obține libertatea de creație, deși restrânsă deja de posibilitățile economice.

Specificul anilor '70-'80 constă în interzicerea activității meșterilor particulari și reglementarea de stat în domeniul industriei de bijuterii, reducerea considerabilă a numărului atelierelor de bijuterii, închiderea majorității bisericilor din țară – comanditari principali ai inventarului liturgic prețios, atenția principală fiind axată pe restabilirea economiei RSSM după război, construirea uzinelor mecanice, transformarea republicii dintr-o regiune cu o economie preponderent agrară într-o republică industrială. Ca urmare, este semnalată lipsa de articole originale de orfevrărie, situație care rămâne practic neschimbată pe parcursul primelor decenii postbelice. Este perioada constituirii artei sovietice a bijuteriilor, cu forme și stiluri noi, fiind definitivate două direcții prioritare:

- crearea bijuteriilor unice, la comandă, pentru anumite cercuri de elită, din materii prime nobile – aur, platină, pietre prețioase, perle veritabile;
- producerea podoabelor simple, accesibile și funcționale, din materii prime ieftine, folosirea muncii mecanizate, a ștanțării și tirajării.

Spre deosebire de anii '60 ai sec. XX, podoabele anilor '70 sunt de o diversitate mai mare, manifestată prin forme, motive decorative, tehnici de lucru, prelucrare artistică, care exemplifică individualitatea fiecărui meșter și aspirațiile artistice. Bijutierii combină cu succes profesionalismul cu materiile prime utilizate, dar activitatea lor se restrângea la folosirea argintului (cu aur se lucra în exclusivitate la fabricile unionale de bijuterii). Majoritatea bijutierilor din atelierelor de giuvaiergerie din spațiul sovietic nu aveau posibilitatea de a lucra cu aurul care, fiind maleabil și plastic, aliat cu alte metale, permite crearea celor mai variate și fantastice nuanțe de culori, ceea ce urmărim astăzi pe piața de bijuterii – aur roșu, roz, verzui. Bijuteriile confecționate din argint, în cele mai dese cazuri, sunt monocrome, meșterii încercând folosirea argintului alb, oxidarea, brunarea și emailarea ca procedee tehnologice de bază pentru a diversifica nuanțele de culori ale podoabelor.

Avântul semnalat în arta bijuteriilor este și rezultatul interesului manifestat de către stat pentru dezvoltarea acestei ramuri de artă decorativ-aplicată, atitudine manifestată prin deschiderea a cca 30 de fabrici de bijuterii în spațiul sovietic. În această ordine de idei, devine absolut necesară specificarea posibilităților de a obține meseria de bijutier în anii '70 ai secolului trecut, posibilități grupate de noi în următoarele categorii:

1. Analiza documentelor din arhiva Fabricii de bijuterii din Chișinău (FB Chișinău)² ne permite să constatăm că, la baza acestei întreprinderi a stat Atelierul de confecționare a articolelor de bijuterii din Chișinău (1966-1972), în care au activat, preponderent, bijutieri evrei, ceea ce constituie mai bine de 67% (16,5% erau meșteri ruși, 6,5% ucraineni și 9,8% meșteri moldoveni). Astfel, una din posibilitățile de bază pentru a deveni bijutier era, cu certitudine, moștenirea din generație în generație, luând în considerație numele și prenumele meșterilor care au activat la Chișinău în perioada interbelică și în perioada vizată, tradiție cu atât mai fermă în familiile de origine iudaică (meseriile artistice de confecționare a bijuteriilor scumpe, a vestimentației etc. erau dintotdeauna prerogativa meșterilor evrei). Era o posibilitate reală pentru autohtoni de a moșteni atelierul de giuvaiergerie sau meseria profesată, cu atât

² FB – Fabrica de bijuterii din Chișinău

- mai mult cu cât cca 70,5% din meșterii acestui atelier erau originari din Moldova.
2. O altă posibilitate de a deveni bijutier consta în studierea meseriei în calitate de ucenic într-un atelier (posibilitate valabilă numai pentru mediul urban, unde erau plasate aceste ateliere), unii începând în calitate de ucenic la fabrica „Прорпеcc”, deschisă în anul 1958, la întreprinderea „Весомерприбор” sau în cadrul Atelierului de confecționare a articolelor de bijuterii din Chișinău. Totodată, presupunem că numărul ucenicilor nu era foarte mare, luând în considerație specificul acestei profesii și categoria restrânsă de consumatori, situație exemplificată prin cei opt ucenici ai bijutierului atestați în anul 1925 (Ciobanu 1926, 438).
 3. A treia posibilitate consta în obținerea studiilor profesionale la una din cele mai prestigioase școli de artă, aflată în Krasnoe Selo, Rusia. Odată cu fondarea FB, în anul 1972, la Chișinău sunt invitați specialiști, care au studiat prelucrarea artistică a metalului, precum modelierii Iuri Kupriușin, Iuri Leonov ș.a. (din meșterii originari din Moldova numai Vasili Șochin a avut fericita posibilitate de a studia la Krasnoe Selo). Tot în acest context se înscriu meșterii care au studiat meseria în alte centre și școli artistice, precum este cazul lui Alexei Marco (1935-1992), care a studiat prelucrarea fildeşului într-un atelier din Tobolsk, Rusia, și a revenit în Moldova în anul 1973, Vladimir Vasilkov, care a devenit bijutier la una din cele mai renumite fabrici din domeniu din or. Ekaterinburg, Rusia (Nicorici 2008, 91-110).
 4. La FB se deschide o sală metodică, unde pe parcursul câtorva luni erau instruiți viitorii bijutieri, care au continuat lucrul inițial ca ucenici, ajungând ulterior modelieri, bijutieri sau șlefuitori. Pe parcursul a 2-6 luni, în funcție de aptitudinile profesionale, ucenicul putea obține calificarea de bijutier (confirmată ulterior prin obținerea categoriilor I-VI, ultima fiind cea mai apreciată). Putem afirma cu certitudine că marea majoritate a bijutierilor, care activează actualmente în sectorul particular din Republica Moldova, au studiat meseria la FB, acumulând profesionalism și măiestrie în lucru, ceea ce le-a permis să deschi-

dă ateliere proprii și să profeseze individual meseria de giuvaiergiu.

5. După 1973 la Chișinău se deschid și atelierele de giuvaiergerie ale Fondului Plastic al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova, unde, în diferite perioade de timp, lucrează Ovidiu Alexeenco (n. 1935), Alexei Marco, Gheorghe Cojușnean (n. 1946), Vladimir Kalașnikov (n.1946), Vladimir Vasilkov ș.a., care conlucrau cu meșterii de la fabrică la capitolul de utilaj performant sau tehnologii avansate. De menționat, că marea majoritate a acestor meșteri sunt autodidacți, parcurgând tainele meseriei independent, precum meșterul popular Ovidiu Alexeenco, Vladimir Kalașnikov (Кондратикова 2009, 145-148) și Gheorghe Cojușneanu, ultimul avându-l ca dascăl pe A. Marco.

Constatăm, astfel, că meseria de bijutier prezintă câteva specializări, legate de procesul tehnologic, care include toate operațiile de la topirea metalului (aur, argint, platină, alamă, cupru etc.) până la finisarea și comercializarea articolului de bijuterii prin intermediul saloanelor.

Dat fiind faptul că în anii '70-'80 ai sec. XX bijutierii funcționau, în fond, în cadrul FB din Chișinău, este și cazul de a analiza activitatea acestor meșteri, FB prezentând o continuare a tradițiilor din domeniul artei autohtone decorativ-aplicate. Ca urmare a deciziei conducerii „Ювелирпром”-ului în anul 1972 la Chișinău a fost fondată Fabrica de bijuterii („Кишиневский ювелирный завод – КЮЗ”), primul director fiind desemnat Valentin Sunțov (n. 1936, Ucraina). Tânărul director abia împlinise vârsta de 35 de ani și iată cum relatează el însuși primele impresii la intrarea sa

1. Bijutierii Fabricii de bijuterii din Chișinău.

Specializările bijutierului

Specializarea	Particularitățile
Bijutier-cizelator	Realizează operația de șlefuire finală a suprafeței piesei prin intermediul pastelor de șlefuire, a postavurilor sau a cercurilor de fetru. Articolul verificat, cântărit, este supus marcării și aplicării titlului corespunzător.
Bijutier-emailier	Placarea podoabelor, insinelor, cupelor decorative cu email de diferite tipuri: incolor, transparent, monocrom sau policrom.
Bijutier-gravor	Gravarea artistică a articolelor de bijuterii prin intermediul acelor de gravare de mărimi și dimensiuni diferite. O varietate aparte prezintă gravarea pietrelor prețioase (agat, carneol, sard etc.), cunoscută sub termenul <i>gliptica</i> .
Bijutier-montator	Montarea și fixarea inserțiilor de pietre scumpe în articolele de bijuterii, cunoașterea tipurilor de montare a pietrelor.
Bijutier-șlefuitor/ fațetator de pietre prețioase	Fățetarea pietrelor prezintă procesul de acordare a formei necesare (geometrică sau asimetrică) în corespundere cu mărimea și menirea pietrei, cele mai solicitate fiind <i>brilant, pandeloque, baghette, fancy-cute</i> etc.
Bijutier-ștanțier	Confecționarea bijuteriilor prin intermediul unor matrice sau poansoane special elaborate, forma inversă de ceară sau cauciuc.
Bijutier-turnător	Specializat în topirea și turnarea aliajului de metal prețios în forme speciale pentru obținerea bijuteriilor.
Designer/modelier (Secția de pictori)	Elaborarea schițelor și modelelor noi de bijuterii, aprobate la <i>Consiliu artistic</i> , tirajate, confecționate în partide experimentale sau în exclusivitate.
Marketolog (Secția de marketing)	Investigarea cererii și necesității pieței interne/externe privind anumite categorii de bijuterii, predelecțiile față de culori, forme și simboluri, conlucrarea cu designerii în vederea elaborării bijuteriilor solicitate.
Tehnolog	Analiza și descrierea operațiilor tehnologice legate de aliajul metalic utilizat, normele de lucru, calitatea metalului și a inserțiilor de pietre, posibilitățile de elaborare a bijuteriei în baza schiței propuse de designer etc.

în funcție: „*Fabrica din Chișinău fusese deschisă în baza atelierelor particulare din sectorul Râșcani, de pe strada Carmanov, 24. Atelierele se aflau într-un demisol, în condiții extrem de dificile de activitate. La 30 septembrie 1972, când am intrat în atelier, am găsit doar câteva strunguri vechi, de lemn... un sector de „topire a metalului” cu o singură lingotieră. În sectorul de modelieri lucra un pictor pe nume Fred Taxir, iar în sectorul de polizare și finisare – unica femeie-bijutier Teslaru Liuba”* (arhiva personală V. Sunțov)¹. Împreună cu noul șef al secției cadre V. Mandrâca, directorul V. Sunțov a selectat cadre autohtone pentru fabrică, care au fost delegați la studii pentru specializare timp de două luni la întreprindere similară din Odesa. Din prima serie au făcut parte vreo 15-20 de persoane care s-au întors cu lucrul la FB din Chișinău, inclusiv câteva domnișoare, doritoare de a însuși această măiestrie – Olga Evodianova (n. 1949, reg. Tambov, Rusia), Galina Oceakovskaia (n. 1954, Odesa, Ucraina) ș.a. Noii specialiști li s-au creat condiții optime de lucru – procurate strunguri noi, automatizate, precum utilajul „Armalinder”, dar la care nu știa nimeni să lucreze și necesita instruirea meșterilor, au fost

aduse mese speciale de lucru pentru bijutieri. A fost deschis un sector de montare a bijuteriilor în frunte cu montatorul Monea Burac. Astfel, începând cu anul 1973 putem vorbi despre o veritabilă FB, căreia i s-a acordat categoria a VI-a conform clasificării „Ювелирпром”-ului, cea inferioară din toate fabricile din spațiul sovietic. În primul deceniu a fost fondat sectorul de prelucrare a pietrelor naturale și de fațăre, unde pe parcursul anilor lucrau cca 70-100 de meșteri. FB se dezvoltă repede, în 1982 ajungându-se la 420 de bijutieri (cu excepția administrației, inginerilor și tehnologilor), iar volumul de producere în 1982 constituia 24 mln ruble sau 120-130 mln ruble anual în prețuri angro (arhiva V. Sunțov). Deja în anul 1983 la FB funcționau cinci sectoare cu 159 profesioniști calificați.

În lipsa unui birou artistic performant era imposibilă participarea FB din Chișinău la concursuri și expoziții unionale în domeniul artei decorative aplicate. Bijuteriile confecționate de meșterii din RSSM se deosebeau evident de cele realizate la fabricile cu tradiții seculare și meșteri profesioniști. Vizitând una din expozițiile cu vânzare de bijuterii, desfășurate anual la Moscova în Casa Armatei So-

vietice (ЦСКА) și organizate de „Ювелирпром”, V. Sunțov ajunse la concluzia că FB din Chișinău nu are cu ce se prezenta la asemenea evenimente, sectorul de modelieri fiind extrem de slab. În căutare de meșteri, pictori și bijutieri profesioniști, directorul ajunge la Sverdlovsk (în prezent Ekaterinburg), unde îl convinge pe Vladimir Vasilkov (1941, Ekaterinburg - 1995, Chișinău) să vină la fabrica din Chișinău. Ultimul, pe parcursul a patru ani activează ca pictor-bijutier principal, modelele sale fiind în permanentă căutare la consumatorul capricios chiar și la începutul secolului XXI. Din Krasnoe Selo au fost chemați la lucru pictorii Iuri Leonov, Iuri Kupriuşin și alții. De la bun început la fabrică se lucra numai cu aur, abia la finele anilor '70 V. Sunțov încearcă confecționarea bijuteriilor din argint, aliaje metalice neprețioase, folosește pietre fine și ornamentale deopotrivă cu gemele prețioase, ceea ce diversifică evident sortimentul și făcea podoabele mai accesibile. Deja în anul 1974 au fost elaborate cca 118 de modele noi de bijuterii, iar în 1975 – 145 de modele, în 1976 sunt elaborate 57 de modele noi, care erau aprobate în mod obligatoriu la Consiliul artistic al Asociației industriei de bijuterii (Союзювелирпром).

Este evident că, fără schiță sau proiect, crearea unor capodopere în arta giuvaiergeriei este imposibilă, de unde rezultă că designul, arta și industria confecționării articolelor de bijuterii posedă afinități semnificative având scopuri comune. Designerul trebuie să posede cunoștințe fundamentale privind procedeele de proiectare a unei bijuterii și cele tehnologice de confecționare, să demonstreze disponibilitate față de inovațiile tehnologice (materii prime sau tehnici). Designerii sunt acei meșteri-bijutieri care ar prognoza anumite predilecții pentru portul podoabelor într-o perioadă de timp, ei „dictând”, în mare măsură, moda bijuteriilor, forma, culoarea pietrelor și a metalului prețios utilizat. Pentru a facilita circuitul de idei și comunicarea profesională, actualmente se organizează în permanență expoziții de specialitate, care permit specificarea tendințelor artistice, studierea pieței, dar și aprecierea creațiilor artistice ale tinerilor bijutieri și a noilor opere ale caselor de bijuterii. Designul în arta națională a giuvaiergeriei se află la începuturile dezvoltării sale, având perspective frumoase, ocupând, cu speranță, o poziție favorabilă deopotrivă cu designul mobilei, vestimentației etc.

2. Primul Birou de marcare din Chișinău și directorul fabricii V. Sunțov.

Articolele create de bijutierii contemporani sunt rezultatul fanteziei creatoare fără margini, unele având conotație etnografică, altele reînviind elementele clasice sau promovându-le pe cele moderniste. Tendințele artistice din anii '70-80, din contra, erau strict dictate de caracterul pragmatic al articolelor de podoabă, de uniformitatea lor, de stocul enorm depozitat la toate fabricile unionale. Dar și în aceste condiții dificile de constrângere a creației, modelierii talentați au găsit modalități eficiente de a crea bijuterii care îi caracterizează, cu un farmec și o frumusețe deosebite, deși, trebuie să recunoaștem, foarte multe schițe temerare și avangardiste nu au fost promovate de Consiliul Artistic, fiind admonestați autorii lor...

Modelele proiectate la fabrică parcurgeau o cale lungă, de la schiță elaborată de modelier la discutare la Consiliul Artistic al FB. Și numai după aprobarea definitivă la Consiliul Artistic Specializat al „Ювелирпром”-ului, bijuteriile erau eliberate în producere, iar concursurile organizate în permanență stimulau creația meșterilor autohtoni și tendința de a proiecta articole frumoase și originale. Condiții optime pentru creație erau oferite meșterilor și prin acordarea unei zile libere pe parcursul săptămânii – zi de creație independentă.

În anul 1983 FB a propus consumatorilor un sortiment bogat de articole de aur. Cerințele crescânde ale consumatorilor dictau noi condiții de muncă și cereau articole moderne, cele mai uzuale tehnici rămânând a fi turnarea și ștanțarea. Asociați în brigăzi de lucru, la fabrică activează cca 300 de muncitori. Productivitatea muncii în anul 1987 crescuse la 124,4 % (planul fiind de 112,2%). Astfel, în 1988 în componența FB erau 12 sectoa-

re, de bază și suplimentare, și anume: sectorul de confecționare a bijuteriilor din aur cu titlul 583; sectorul de turnare, ștanțare; sectorul de confecționare a bijuteriilor din aur cu titlul 375; sectorul de prelucrare și fațetare a pietrelor scumpe; sectorul de utilaj; sectorul mecanic și energetic etc. Elaborarea noilor modele din aliajele metalelor neprețioase cu inserții de granat, turcoază, corindon etc. ține de sectorul de modelieri în frunte cu pictorul principal al fabricii Vladimir Fomin, preocupat de studierea pieței privind articolele din aliaje metalice neprețioase confecționate prin metoda turnării. Acest sector mai avea misiunea (pentru anul 1988) de a elabora și a confecționa articole de aur în partide mici, de 50 de exemplare, cu inserții nesolicitate de consumatori.

În salonul-magazin al FB erau comercializate articole de bijuterii confecționate la FB din Chișinău și din Federația Rusă, Ucraina, Bielorusia, Gruzia, Lituania, Letonia, Tadjikistan, Armenia, Estonia, Turkmenistan, iar articolele din Chișinău se vindeau cu succes în magazinele din toate republicile unionale. În perioada anilor 1988-1990 la FB din Chișinău se confecționau și articole cu corindon, fianit, cu sau fără inserții de pietre ornamentale, granat, smarald, verighete cu titlul aur 583, articole cu diamante, email colorat, turcoază, pandantive de aur cu titlul 375, inele de căsătorie cu titlul 375 cu corindon, se efectua restaurarea bijuteriilor cu titlul 583 și 375.

În conformitate cu *Programul Complex privind ridicarea calității producției fabricii de bijuterii din Chișinău* (elaborat în anul 1981), pentru următorii ani de activitate erau preconizate câteva măsuri importante: organizarea sectorului de studiere a pieței privind articolele de giuvaiererie; elaborarea tendințelor în moda bijuteriilor pentru anii 1984-1985; elaborarea anuală a noilor modele de bijuterii; efectuarea unui control riguros al articolelor înainte de expoziții pentru specificarea tendințelor de dezvoltare în acest domeniu; realizarea bianuală a concursurilor celor

mai reușite modele de bijuterii; analiza anuală a activității fabricii pentru elucidarea neajunsurilor și lichidarea defectelor; concursul pentru cel mai productiv sector de producere a fabricii și controlul permanent al calității produselor. Cu regret, nu toate măsurile preconizate au avut efectul scontat, ceea ce și contribuie la frecvente devieri în producerea bijuteriilor.

Calitatea și eleganța bijuteriilor confecționate în primele decenii de activitate a FB sunt datorate spiritului creativ al modelierilor și profesionalismului bijutierilor, atât originari din Moldova, cât și cei invitați din alte republici. De fapt, purtăm bijuterii fără a cunoaște cui îi datorăm frumusețea în cauză, din care motiv vom menționa cei mai iluștri bijutieri din perioada vizată. Printre cei mai recunoscuți meșteri, care proiectează și confecționează bijuterii de aur, se plasează Viktor Alexeiko (1948, reg. Lugansk, Rusia - 2002, Chișinău), decorat în anul 2002 prin decretul președintelui RM cu medalia „Meritul civic”. Tot în anii '70 ai sec. XX este angajat la FB bijutierul și designerul Iuri Pavlov (1952, reg. Primorsk - 1996, Chișinău), schițele căruia se folosesc cu succes și actualmente pentru confecționarea articolelor de bijuterii. Iuri Pavlov a activat și în atelierele de bijuterii ale Fondului Plastic al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova, fiind meșter neîntrecut în tehnica de filigranare artistică. Din anul 1973 începe activitatea în calitate de meșter șlefuitor al pietrelor prețioase Vladimir Emanov (n. 1950, Ekaterinburg, Rusia) și Vasili Șochin (n. 1947, r-nul Călărași), care pe parcursul anilor a lucrat în calitate de bijutier-montator de categoria a V-a și modelier în sectorul experimental, precum și Efim Șteinvarț (n. 1949, Cernăuți). Un alt bijutier cu renume poate fi numit pe drept cuvânt Alexandru Macarov (n. 1947, Chișinău), în cariera sa profesională obținând categoria a VI-a, cea mai înaltă, iar bijuteriile proiectate de el emană căldură și sunt actuale și astăzi. După cum am menționat anterior, mulți specialiști au venit la FB după absolvirea celei mai prestigii-

3. Cercei, argint.

4. Pandantiv, argint, corindon albastru.

5. Cercei, aur, corindon roșu.

6. Inel, argint, lapis-lazulit.

7. Pandantiv, aur, crisopraz.

oase școli din domeniul artelor decorativ-aplicate, școala de artă de la Krasnoe Selo, printre care pictorul-modelier Iuri Kupriușin (n. 1941, reg. Gorki, Rusia); Vladimir Știn (n. 1954, reg. Kirov, Rusia), gravor de categoria a IV-a, pictor principal al sectorului de proiectare și modelieri; bijutierul Valentina Garașcenko (n. 1957, Kostroma, Rusia), modelierul și gravorul de categoria a V-a Vasili Garașcenko (n. 1953, Strășeni). Printre meșterii care au realizat o activitate fructuoasă în domeniul confecționării bijuteriilor pot fi menționați modelierul și bijutierul de categoria a IV-a Anatoli Burgaz (n. 1951, reg. Kirovograd), care a studiat la Școala de arte „I. Repin” din Chișinău, specialitatea pictor; Tamara Burgaz (n. 1941, Râbnita), bijutier-montator de categoria a IV; unul din cei mai renumiți șlefuitori ai pietrelor prețioase Vladimir Emanov (n. 1950, reg. Ekaterinburg, Rusia); modelierul și bijutierul de cea mai înaltă performanță Vladimir Fomin (n. 1940, reg. Vladimir, Rusia), decorat cu ordinul „Veteran al muncii”; gravorul Vasili Voronțov (n. 1936, reg. Celeabinsk), care a studiat la Școala de arte din Krasnoe Selo, specialitatea prelucrarea artistică a metalelor; renumitul pictor-modelier Iuri Leonov, care mulți ani se afla în fruntea Biroului Artistic al FB din Chișinău, decorat cu medalia „Om emerit” ș.a. În așa fel, putem afirma cu certitudine că confecționarea bijuteriilor în Moldova este în mod indispensabil legată de activitatea meșterilor orfevri, creația lor artistică și păstrarea, pe cât este de posibil, a articolelor de bijuterii ca mostre elocvente privind evoluția artei bijuteriilor în perioada vizată.

Succinta relatare privind activitatea meșterilor în cadrul FB, ne permite să concluzionăm că anii '70-'80 reprezintă dezvoltarea pe linie ascendentă

a FB din Chișinău, folosind tradițiile seculare ale artei naționale decorativ-aplicate. FB, cu numeroase sectoare de prelucrare a pietrelor, montare, turnare, împletire a lăntișoarelor, era preocupată de confecționarea modelelor elaborate de modelieri cu perspectivă. Și, deși produse în cantități impunătoare, aceste giuvaierie constituie mărturii elocvente privind existența industriei de bijuterii și activitatea meșterilor în RSSM. Primul deceniu 1972-1982, datorat, în mare parte, activității primului director Valentin Sunțov, a fost destul de fructuos la capitolul deschiderea sectoarelor noi de activitate, folosirea tehnicilor de lucru și a tehnologiilor avansate, proiectarea modelelor bijuteriilor de aur, instruirea specialiștilor și formarea unei școli de bijutieri autohtoni. Perioada anilor 1982-1991 (director – regretatul Victor Osipov) a fost etapa de stabilire și continuare a tradițiilor artei sovietice decorativ-aplicate, cu două direcții prioritare de dezvoltare. Dar deja la finele anilor '80 se simt schimbări în domeniul industriei bijuteriilor, cauza principală fiind trecerea de la economia planificată la economia de tranziție, de unde, respectiv, și situația extrem de dificilă a FB din Chișinău în anii 1990-1991.

Putem afirma cu certitudine că, în pofida caracterului său destul de conservativ, evoluția în domeniul orfevrăriei autohtone este permanentă, ca și dorința omului de înfrumusețare și forța lui creatoare. Bijuteriile, fiind adevărate capodopere ale artei decorativ-aplicate, au dăinuit și vor dăinui peste secole și civilizații, ca mijloc de decorare, tezaurizare și colecționare, multe din ele aflându-se încă în așteptarea cercetătorului său, fiind o mărturie incontestabilă a tendinței civilizației umane spre eleganță și frumusețe eternă, constituind patrimoniul artistic al țării noastre.

Bibliografie

- Ciobanu 1926:** Șt. Ciobanu, Basarabia (Chișinău 1926).
- Кондратикова 2009:** Л. Кондратикова, Творчество народного мастера-ювелира Владимира Калашникова. In: *Studia Universitatis, USM*, nr. 4 (Chișinău 2009), 145-148.
- Dicționar 1972:** Dicționar de estetică generală (București 1972).
- Dobjanschi, Simion 1979:** A. Dobjanschi, V. Simion, Arta în epoca lui Vasile Lupu (București 1979).
- Gramatopol 1991:** M. Gramatopol, Artele miniaturale în antichitate (București 1991).
- Iorga 1927:** N. Iorga, Istoria industriilor la români (București 1927).
- Nicorici 2008:** L. Nicorici, Meșteri-bijutieri din Moldova în a doua jumătate a secolului XX. In: *ARTA, IPC* (Chișinău 2008), 90-110.
- Olteanu, Șerban 1969:** Șt. Olteanu, C. Șerban, Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu (București 1969).
- Simion 1990:** V. Simion, Romanian Metalwork (Bucharest 1990).

L'activité des orfèvres de Moldova pendant les années '70-'80 du XX^{ém} siècle (l'activité de la Fabrique de Bijoux de Chișinău)

Résumé

Dans cet article l'auteur parle sur les objets d'orfèvrerie de Moldova du II^{-moitié} du XX^{ém} siècle et présente les principales traites de l'orfèvrerie nationale. L'accent principal est mis sur l'étude des années 1972-1991, plus particulièrement de l'activité de la Fabrique de Joaillerie (de Bijoux) de Chișinău. Les orfèvres ont travaillé à la Fabrique de Joaillerie de Chișinău, que a été fondé en 1972. Les bijoux sont confectionnés par les spécialistes réputés comme V. Alexeiko, Iu. Pavlov, V. Vasilkov, V. Fomin etc., qui ont utilisés l'argent, l'or et les pierres précieux. Ils ont confectionné des différentes pendentifs et des colliers, des anneaux et des bracelets, des boucles d'oreille et des broches. Vu l'importance des bijoux comme objet de l'art et comme patrimoine historique, cet article présente beaucoup d'informations sur les métaux utilisés dans l'industrie des bijoux, la technique et à la technologie, les spécialisations (l'orfèvre, le bijoutier et la bijoutière, le joaillier).

Liste de l'illustrations:

1. Les bijoutiers de la Fabrique de Bijoux de Chișinău.
2. Le premier Bureau d'évaluation de Chișinău avec son premier directeur V. Sunțov.
3. Des boucles d'oreilles, l'argent.
4. Pendentif, l'argent, le corindon bleu.
5. Des boucles d'oreille, l'or, le corindon rouge.
6. Anneau, l'argent, le lapis-lazuli.
7. Pendentif, l'or, le crisopraz.

Деятельность мастеров-ювелиров Молдовы в '70-'80-е гг. XX века (на примере Кишиневского Ювелирного Завода)

Резюме

В рамках данной статьи автор анализирует развитие ювелирного искусства Молдовы второй половины XX века и представляет ключевые особенности местного декоративно-прикладного искусства. Основное внимание уделяется декоративному искусству 1972-1991 гг., в частности, деятельности мастеров Кишиневского Ювелирного Завода, открытого в 1972 г. Ювелирные изделия создавались знаменитыми специалистами-мастерами В. Алексейко, Ю. Павлов, В. Васильков, В. Фомин и др., которые с успехом использовали серебро, золото и драгоценные камни. Они изготавливали различные кулоны и колье, кольца и браслеты, серьги и броши. Учитывая, что ювелирные украшения представляют ценные произведения искусства и культурного наследия страны, в данной статье представлены и некоторые сведения по использованию металлов в ювелирной промышленности, техника и технология изготовления, профессиональная специализация мастеров ювелиров.

Список иллюстраций:

1. Ювелиры Кишиневского Ювелирного Завода.
2. Первая Кишиневская Пробириная Палата и директор завода В. Сунцов.
3. Серьги, серебро.
4. Кулон, серебро, синий корунд.
5. Серьги, золото, красный корунд.
6. Кольцо, серебро, лазурит.
7. Кулон, золото, хризопраз.

05.02.2010

Dr. Liliانا Condraticova, Centrul Studiul Artelor al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, bd. Ștefan cel Mare, 1, MD 2012, Chișinău, Republica Moldova